

Novemberi kerti teendők azonban mindig meghatározzák a következő év teendőit. És most ne csupán a konyhaasztalon készített kert-tervekre gondoljunk, hanem az elmúlt hónapok tapasztalataira s tanulságaira is. Érdeemes felidézni, hogy az év folyamán milyen kártevőkkel s kórokozókkel gyűlt meg a bajunk - bízva abban is, hogy nem lesz olyan aszályos évünk, mint az ideje volt. A kijuttatott tápanyagok egy része továbbra is ott várja a feltárási nedvességet, de a kártevők és kórokozók is másként viselkedtek, mint a korábbi, nedvesebb években. Számptalan kerti munkát érdemes tehát újra gondolni. A nagyüzemi termelésben is már jó ideje a nedvesség megőrző, víztakarékos talajművelés a fő téma, érvek hallatszanak a szántás mellett s ellen egyaránt. A kiskertben a szántást az ásó jelenti. Csak visszaidézni tudom e rovatban is az évekkel ezelőtt leírt sorokat, hogy „aki pedig még nem forgatta meg a kertje földjét, a fagyokig érdemes felásni az ágyások helyét.” Legalábbis azt a darabot, ahová majd a konyhakerti növények kerülnek tavasszal. A ház körül talán locsolással szükség szerint még pótolható lesz majd a hiányzó nedvesség a talajból. Ezért ne spóroljuk meg az „őszi szántást” ami ebben az esetben az ásót jelenti. Fontos szerepe van a nedvességmegtartásban a szerves trágyának is. A szerves trágya nem csupán a talaj tápanyag visszapótlását - a talajerőt - szolgálja, hanem mintegy talajoltás a talajélet fenntartását is. És ami legfontosabb lehet ilyen száraz évjáratokban, a talaj szerkezetét, a „lélegzését” is biztosítja. Ezért ne hagyatkozzunk csupán a különböző műtrágyákra, amikor növényeinket „etetni” akarjuk, de még a manapság sok helyen kapható talajbaktériumokra sem, hanem szerves anyaggal is segítsük a talaj szerkezet, a talaj élet karbantartását. Erre a jól beérett komposzt ugyanolyan alkalmas, mint valamilyen istállótrágya, vagy alomtrágya. Közös jellemzőjük kell, hogy legyen, morzsálékossá érett minőségük. A jól beérett szerves trágyának nincs kellemetlen szaga, szinte önmaga is aprómorzsás, amilyen egy gondosan elművelt kerti föld kell, hogy legyen. Az ilyen szerves anyag nem perzseli le a palánták érzékeny gyökereit, talajszerkezet formáló tulajdonsága pedig a nedvesség megőrzését is jelentősen - mérhetően - segíti. Ne mondjunk le hát kertünkben sem a szerves anyagok előnyeiről.

MERZA JÓZSEF

GNOSZTIKUS?

*Ébredj, ember, mély álmodból
Megszabadulsz rabságodból.
Közelít már üdvösséged,
Eltörlik már minden vétked.*

Ez a mi gnózisunk, a keresztény ismeret. Hatvan évvel ezelőtt tehát felkeltem reggel ötkor, hogy a haj-

nali sötétségben végigmenjek a Kun József – később Szabó Lajos – utcán, majd rátérve a Palóczy utcára, elérjem a minoriták templomát és benne a remény felgyúló adventi fényességét. Boldog órák, boldog hazatérések a világosodó, bár még homályos, ködös napszakban. Nagyon egyszerű reggeli után indultam az iskolába és nem zavart, hogy megszűnt a hitoktatás, új tanárok jöttek, régi osztálytársaink daloltak harsány, új dalokat. Mindez körülöttünk zajlott, de mi már levetettük a régi álmat, számunkra nincs többé rabság, közel van az üdvösség, megszabadulunk a vétkektől. Ez a lényeg, ki fogjuk bírni a történelem újabb, fájó fordulatait. Azt, amit szerzetes tanáraink szétszórása, sok egykori társunk elpártolása jelentett. A hűség mellett ki kell tartani, a reményt nem szabad megcsalni.

A helyzet nem egészen egyszerű. Eljön 56 és sokan megismerkednek a szabadság világával. Diákkorom adventi romantikája után tíz évvel, Frankfurtban új gnózis születik. Hallgassátok.

„Méltó és igazságos, hogy itten vesszek el,
Mert semmi sem segít az emberen
S kezdődik megint a régi fürtelem.
Tudjátok meg, hogy az élet hadifogság.
A foglárók a foglyokat kínozzák,
És egyre megy, hogy a foglárból olykor
Fogoly lesz s foglár a fogolyból,
Mert mindannyian elveszünk.”

Ez bizony más ének. Jövő januárban lesz ötven éve, hogy disszidens szerzője, régi álmát elhagyva, a létező egyház ellenében fogalmazta meg új gnózisát. Ez az ismeret nem az emberiség, hanem a kapitalista társadalom végkoráról szólt. Majd a második, keserű csalódás után hazatért és Magyarország szocialista jövőjében vélte felfedezni az ország és az emberiség új reményét és a boldog bizonyosságot. Azóta megtudtunk egyet s mást. Ő, valószínűleg, nem olvasta Gide 1936-ban megjelent könyvét Szovjetunióbeli utazásáról, sem Koestlerét, 1940-ben, a déli sötétségről. Sajnos, nem mindig olvassuk azt, amit kellene és ennek okai vannak. Hogy az európai műveltségű Illyés, vagy a Sztálin nevéhez fűződő, Les questions du leninisme című könyvet kiválóan bíráló Németh László miért állt a hivatalos irányzat mellé, azt nem tudom. Szerencsére, Szolzsenyicin Első körét 32 évvel a magyar megjelenése előtt olvashattam és ez elég jól mutatja, hogy a külföldi kapcsolat mennyit segíthetett a tájékozódásban.

Egyelőre azonban még visszafelé megyek az időben. Nem különös, hogy egy kilencéves kisgyerek, aki már három éve az égvilágon mindent elolvas, ami a keze ügyébe kerül, kikönyörgi az anyjától, hogy vegye meg a Nyugati-pályaudvar peronján lévő árustól Cronin orvos regényét, a Réztábla a kapu alatt című bestseller, nem is nagyon olcsó kiadásban? Ponyvaregényt

már 28 filléért lehetett kapni és onnan felfelé, félpengős, pengős irodalmat 5 pengős Dante kiadásokig. Karácsony Benő könyve tíz pengőbe került, nem is vette meg anyám a máramarosszigeti főtéren. Igaz, akkor már infláció volt, de mégis. Mire a Nyugati peronjára eljutottam, már mögöttem volt az elfogadható ifjúsági irodalom zöme, és rendszeresen olvastam a jobboldali Új Nemzedéket, a kifejezetten antiszemita, nyilas Magyar Futárt, a németbarát színes heti magazint, a Signal-t, és így tovább. Nem különös, hogy ebből a sajtózuhatagból, amiből sok minden ma is él bennem, határozottan és életre szólóan Andrew Manson válasza maradt meg, amit doktori vizsgáján adott arra a kérdésre, hogy miből indulna ki egy diagnózis felállításakor? Azt mondta, hogy semmit sem tekintene bizonyosnak. Igen egyszerű felfogás, talán minden ember így gondolkodik. Ki is nevezhetnek, hogy ezt a nagy tudományt szűrtem le és cipelem hetven éven át. Hiszen ez oly gyerekes! Tényleg az, de csak az elvakult embereknek.

A messziről jól látható ismeret alkalmazására azonban még sokáig nem került sor. A szülői ház, a tisztelt tanítók, tanárok, lelkiatyák feleslegessé teszik a rágódat a nagy kérdéseken. Az alapismeretek benn vannak a kis katekizmusban és Pokorny Emmanuel bibliai történeteiben. A darwinizmus hangjait elnyomja a hittanár határozott állásfoglalása az istentelen gondolkodás ellenében. Nem voltak elméleti problémáim. Gyakorlati megoldások érdekelték: megvallani a hitet, nem csatlakozni vallásellenes szervezetekhez, összetartani a barátaimmal, közösségekben lenni azokkal a papokkal, akik vállalták hivatásukat az új szelek ellenében. Nem csinálni karriert, sem szakmait sem társadalmat, ha annak elvtelenség az ára.

A háború utáni első próbatétel tehát szembesülés a demokráciával, a társadalom új hullámával. Az újonnan jötteknek remény a tudásra, a boldogulásra, a szegénységből kitörésre, nekünk pedig arra, hogy keresztény felfogásunkkal meg tudunk állni, gyakorta hátrányos helyzetben, a megváltozott politikai, anyagi, ideológiai viszonyok között is. A múlt és a jövő emberei találkoztak. A becsületesek elfogadták a történelem fordulatát, a mindennapi életben pedig elfogadták egymást is. Gonoszság, gazemberség, szenvedés mindig volt, de ezt feldolgozni csupán munka, fáradozás, türelem és nem hit kérdése volt. A politikai harc, a hatalmasok élet-halálra menő birkózása nem a mi gondunk volt, sok mindenről nem is tudtunk. A hűség mellett ki kellett tartani, a reményt nem volt szabad megcsalni, akkor sem, ha máglyafüst terjengett a levegőben.

Öntudatlanul, nem is tudva róla, a figyelmes kisgyerekek, majd diák vizsgálgatni kezdi a világot, benne az eszméket, embereket. Mert ugyebár kiindulásakor semmi sem bizonyos, de mivel lépni kell, mert abból áll az élet, a legjobbnak látszó irányban mozdulunk el,

miközben egészséges óvatossággal, örök bizonytalansággal figyeljük, hová is vezetnek lépteink. Becsüljük, őrizzük korábbi tudásunkat, könnyelműen semmit sem kockáztatunk, józan lépéseket tervezünk és teszünk meg. A gyakorlati tevékenység során pedig felnézünk a földről az égbe, hogy istenkapcsolatunkból erőt, eligazítást kapjunk a tisztességes életre.

Nem állítom, hogy mentesek voltunk a romantikától, az örökségbe kapott misztikától, a képzelt lelkeségtől, hiszen a vallási irodalom bőven hozta az évszázadok legendáit, látomásait, meséit, csodáit. Jó emberek, barátaink, példaképeink hittek ezekben. Mme Gibory negyven évvel ezelőtt még megmutatta nekem a csodás érem kápolnájában azt a fotelt, amiben a Szűzanya ült, amikor Labouré Katalinnak megnyilatkozott. Nincs kétségem, hogy még sokáig fognak megmutatni helyeket, tárgyakat, amelyek arról beszélnek, hogy a keresztény életben jelentősége van a csodának, a csoda várásának, elhívésének. Évával néha megbeszéltük azokat a törekvéseinket, amikkel mi is szerettünk volna részesei lenni valamilyen titokzatos eseménynek, megnyilvánulásnak, kinyilatkoztatásnak. Ha csak a jelenkori vallásos sajtóból tájékozódok, akkor is tömegével vehetem tudomásul azokat közléseket, amelyeket az elmúlt századokban szent asszonyok kaptak Jézustól, az Ő szent szívéből, isteni anyjától, más szentektől. Éva és én nem kaptunk ilyet. Nem nyílt meg az ég, nem töltötte be titokzatos felhő a teret, a felhőben nem látszott csodaszép úrnő, nem is bízott ránk semmit. Ez, kétségkívül, hiány, de a hitben megmaradás szempontjából nincs jelentősége. A remény így is a miénk. Boldogok, akik nem láttak és mégis hittek.

A szemünk azért nyitva volt, s láttuk, hogy az elmúlt századok forradalmi hogyan falták fel folyamatosan a saját gyermekeiket. Ehhez jött a huszadik század két nagy háborújának addig nem látott méretű emberpusztítása, álmok és remények sorozatos elmúlása. Kiszámíthatatlan sorsfordulatokban pusztultak az emberek, hallatlan szenvedés, megpróbáltatás zúdult különféle eszmék híveire. Menekülhettél Budapestről Bécsbe, onnan Berlinbe, majd tovább Moszkvába, a sorsodat nem kerülhetted el, ha hited a munkásosztály felemelésére irányult. Tehetséges, művelt, jószándékú emberek tömege pusztult el gátlástalan vezetőik miatt, mert még azt sem mondhatom, hogy a pusztulásba vivő vezető mindig erkölcsi nulla volt, csupán az biztos, hogy nagyon akart valamit és ágyukkal fegyverezte fel jóindulatát, megszentelt fegyverekkel pusztította politikai ellenfeleit. Az általa látott jót akarta mindenáron megvalósítani és ebbe sokan belehaltak. Nem ismerjük lelkük belsejét, nem tudjuk „what was in the bottom of their mind” (Capek), azt viszont nagyon jól látjuk, hogy az erőszak miként szegélyezi hullákkal a történelem útját. Ez gnózis. Nem komcsizok, szocizok, mert méltó keresztény gyilkosokat is állíthatnék párhuzamba velük. Agnosztikus vagyok abban a tekintetben,

hogy miként ítél rólok Isten, de gnosztikus vagyok a tetteik megítélésében. Amiben pedig agnosztikus vagyok, arról nem minősítek, hallgatók, de figyelek a következményekre. „Je me suis réservée a la vengeance” – dit le Seigneur és írja, a Karenina mottójaként, Tolsztoj. Hallgatásom nem beleegyezés, nem a tények relativizálása.

Boldogok a reménykedők, mert – miért is? Boldogan halt meg az agg Simeon és a tiszteletre méltó özvegy, Anna, mert látták szemeik, foghatták karjaik azt, akit Isten ígért, Isten küldött minden népnek, világosságul a pogányoknak és Izrael népének dicsőségére. Anna és Simeon viszont nem látta a saját népe által leköpdösött, megkorbácsolt, megfeszített küldöttet, ezért nyugodtan halhatott meg, nem kellett állást foglalni a messiási szerep mibenlétéről. Mi ismerjük a teljes történetet és aggódva kérdezzük, volt-e értelme ennek az eljövételnek, születésnek? Ment-e előrébb a világ, új sínekre futott-e a történelem, van-e remény? Adventi kérdés. Mit válaszolunk erre, kedves barátaim? Van itt örömhír a szegényeknek, szabadulás a foglyoknak? Konkrét szabadulás konkrét foglyoknak, vagy elvont, lelki szabadulás, de rácsok mögött? Egyáltalán, miről szól az adventi történet?

„I have a dream” – mondta King, s mivel isteni álmot álmódott, szépen bele is halt. Aztán a polgárjogi mozgalom termékeként – tagadhatatlanul – lett mégis valami, afroamerikai egyenjogúság, a vezérkari főnökök egyesített testületének afroamerikai elnöke. Fékezett álmodozás. Majd jött egy hazugság, s azóta sorban robbantják fel magukat az önkéntesek, hogy megszabadítsák népüket az idegenektől. Szabadság és paradicsomi üdvösség. Kettős remény. Ismét remény. És hány remény az örök békéről, Isten államáról, mai politikusaink és egyházi férfaink álmáról Isten Országáról! Ha az oroszok olvasták volna Tolsztoj Hadzsi Murat-át, akkor nem vágtak volna bele ázsiai kalandjaikba, ha akármilyen rendcsináló politikus tudná, hogy az erőszak erőszakot szül, kétszer is meggondolná, hogy megpróbálja-e népét erőszakkal saját képére, vagy inkább álmai képére és hasonlatosságára formálni. Álmodunk, jó szándékkal álmodunk, valamiről álmodunk. Sütőnek kiverték a szemét az álmai miatt.

Menthetetlenül álmodunk, reménytelenül remélünk. Immanens reményeink vannak és hozzá kell szoknunk, hogy ezek megvalósulhatnak és nem is, részben igen, máskor egyáltalán nem. Huszonöt évvel ezelőtt, az Annavölgyi emlék-ben írtam álomról, traumáról, depresszióról. A tizenhat részes sorozatnak jó fogadtatása volt, az Érted Vagyok sokat közölt is belőle. A szerkesztő azonban nem közölte a depresszióról szóló fejezetet. Nem szoktam kérdezni, mit közölnek és miért, illetve mit nem és miért nem. Helyesnek találtam a döntést, a még felfutó Bokornak nem volt szüksége bagolyhuhogásra, bár objektíve jó volt a szövegem. Öt év múlva megtörtént a rendszerváltás, lehetett

stílust váltani, új álmaink is lehettek. Majd múlt az idő, a dolgok nem alakultak elképzelésünk szerint, elégedetlenek lettünk, ki bírált, ki depressziós lett. Amíg egészségesek vagyunk, nem olvasunk orvosi könyveket, amikor pedig rájuk fanyalodunk, esetleg már elavult a textus.

Álmodunk és csalódunk és ismét álmodunk és remélünk. Reméltünk 56-ban, reméltünk a hatvanas évek végi gazdasági reform idején, reméltünk a nyolcvanas években. Evilági remények evilági befejezésekkel. Sánta is megszólalt, aztán elhallgatott és az 1990-ben Szakolczay Lajosnak adott interjúja közlését is megtiltotta. Sánta morális író volt, írói témája az erkölcsi kötelesség, az erkölcsi ítélet, az erkölcsi önazonosság megteremtése volt. Vallotta, hogy a jó műnek a becsületesség a formája, a becsületesség a szelleme. Igazságnak kell lenni, a jó és a rossz nem relativizálható.

Dehát mi az igazság? A szerencsétlen Pilátus is ezt kérdezte. Saját néped tart gonosztevőnek? – faggatta az előtte álló magányos embert. Mivel kívülálló volt és a birodalom érdeke volt az első számára, áldozatként dobta oda Jézust, hogy lecsillapodjon a zavargás. Az egyházuk püspökei határolódnak el a maguk nézeteitől – mondta a hadbíró és elítélte a szolgálatmegtagadókat, hogy rend legyen az államban és az egyházban. Ha nincs rendszerváltás, egy remény szállt volna el. Így is elég törekeny az eredmény.

Van remény?

Penderecki Wyszynski bíboros jó barátja volt. Zenében, politikában is megértették egymást. Penderecki fiatal korában úgy érezte, hogy csak az egyház tud biztos eligazodási pontot adni számára a világban. Dehát akkor az egyháznak más szerepe volt, mint a mai Lengyelországban, az egyházi vezetők másként is viselkedtek. „Amit ma látok, az elborzaszt és kiábrándít. Istenben ma is hiszek, az egyházban annál kevésbé” – mondja. A magam részéről e helyen tartózkodom a nyilatkozattól, legfeljebb az egykori bencés diák, Kasza László szavait említem, aki Rahnert idézve, éjféli-mise kereszténységről beszél. Időszérű.

A profán területről elmozdultam a vallási szféra irányába. Valóban megrázó az a kettősség, amit itt találhatunk. Rajongó fiatalokat láthatok a karizmatikus mozgalom 35 éves évfordulóján, Budapesten négyezren voltak, lelkes hívőket az ideai taizéi találkozó sátrában. Hová vezetnek a tömeges megmozdulások, mivé lesz a kereső ifjúság reménye? Kiben és hogyan marad meg az elvárásolt lelkek örömdája?

Számíthatok rád istenem? / Úgy vágyom közeledre, / Dideregve csak hevesebb / A szerelmek szerelme. — Eljut hozzád a panaszom? / Hiába ostromollak? / Köröskörül a félelem / Zátonyai ragyognak.

Pilinszky két szakaszát olvastam fel Endreffy Zoltán gyászejelentéséről. Ez az érem másik, komolyan veendő oldala. Úgy bizony, mert valóságosan életről és

halálról van szó, akár csak egy jóval korábbi didergőnél.

A semmi ágán ül szivem, / kis teste hangtalan vacog, / köréje gyűlnek szelíden / s nézik, nézik a csillagok.

Az ember végül szétnéz merengve és nem remél, megpróbál csalás nélkül szétnézni könnyedén. E mondat szavai sem az enyéme, József Attiláé, csupán összekavartam őket.

Hogy juthat ide az ember? A rajongás sátrából a semmi ágára? Bizony, ez az élet nagy varázslata. A merengő okos fejjel szétnéző ember sorsa. Ne tagadd, hogy lehetséges. Halálodra az igazat mondd! Mi az igaz? Amit annak tartasz, ami előtt meg kell védened életed cselekvéseit.

Költők és politikusok, szegények és gazdagok, fiatalok és idősek mennek reményeik után. Hol napfényben, hol sűrű ködben. Ideje van a beszédnek, ideje a hallgatásnak. Hol vagyunk most? Sánta egy reményteli megszólalás után ismét hallgatott. Radnóti Sándor ismer egy másik moralista író, Lengyel Pétert, akit ez a magatartás fűz össze Sántával. Ő is hallgat. A moralisták időnkint elhallgatnak. Az fejeződik ki az elhallgatásban, hogy noha a reményt nem szabad elvenni az emberektől, ők tudják, és ezt hallgatják el, hogy nincsen remény.

Agnosztikusnak mondanak. Nem én tettem magam azzá, én elhittem mindent, amit az ígérők mondtak. Ma sem vagyok agnosztikus, csak keveset tudok, csak kétszer is megnézem, mit hiszek. Ámde kezdetként a pásztorok felett üres lett a betlehemi égbolt és pillanatnyi befejeződése szerint Ábrahám sohasem élt, csupán mitikus alak. Közben, két évtized alatt, látható lett, milyen tévútra futott Pál. Ő hitt a neki szóló saját kinyilatkoztatásban, életét is adta érte, de életet áldozni – és ez nagyon emberi – tévtanokért is lehet. Úgy látszik, hogy a teológusoknak, akik nem szertartásokkal foglalkoznak, jó áttekintésük van e kérdésben. Egy szakember rámutat, hogy a nyugati egyházban a megváltó keresztől szóló tanítás – kegyelemtani alapon – háttérbe szorította a cselekedetek fontosságát a megigazulás szempontjából. A szír krisztológiában a kereszténység súlypontja nem Jézus megváltó halála. Náluk az üdvösség döntő mozzanata Jézus próbatétele, helyállása és a mi Jézus-követésünk. Azt mondják, hogy így gondolta a történeti Jézus és Máté evangélista is. A görög teológiában sem a kereszt, hanem Isten megtestesülése volt az üdvösség meghatározó története. Ennek reményét Istennek a megtestesülésben felénk hajló szeretete alapozta meg. Jó. Ha azonban bemegyünk egy mai katolikus templomba, részt veszünk egy szertartáson, meghallgatunk egy prédikációt, végignézzük az oltárképeken, a freskókon, nem tudjuk elhárítani azt a hatást, amit a mindenfelől felénk sugárzott, közvetített kereszt jelent. Tudomásul vehetjük a páli teológia diadalát az összes keresztény egyházban, meghallgathatjuk annak kritikáját, de húsz év alatt

azért többre jutottunk. Talán sikerült feltárni annak az embernek a gondolkodását, hite szerkezetét, aki egyeduralgatóvá lett a keresztény gondolkodás meghatározásában.

Ave crux, spes unica. Vagy inkább Vale? Magunkban kell bízni, a tetteinkben, azok őszinteségében, igazságában, jóra képességében? Szubjektív vagy objektív ez a remény? Nehéz megszólalni, talán nem is lehet? El kell hallgatnom az elkötelezetlen humanizmusban hívó Sánta módjára? Kiüresedett a hitem? Nincs remény és nincs ismeret. Be vagyok hát zárva ebbe a börtönbe? Én is elhallgatok? Egyedül maradtam?

Szélfúttá levél a világ / De hol az ág? De KI az ág?

Ezt kérdezi az a költő, aki 49-ben megírta a hűség és a hála énekét Sztálinhoz, akiben lelki földrengés zajlott le, aki 1954 végén már nem volt közéleti költő, csak egyszerűen szomorú költő. Aki szerelmes volt a Pártba és ebbe majdnem belehalt. Akit a börtönből nem engedtek ki a felesége temetésére sem, aki megírta Irénhez a Sirályt, a sirató balladát, amit némely irodalmár a század egyik legnagyobb magyar versének tart, ami méretében felveszi a versenyt Babits Jónás könyvével. Amely az elégia és a zoltár keveréke, amit fel akartam olvasni a feleségemnek, de két sornál több nem sikerült belőle. "Hagyd abba" – mondta. Abbahagytam.

Hagyjuk abba. Hová jut az ember? Szabad ennyire kiadnunk önmagunkat? Szabad ennyire személyesen és forrón vagy dideregve szeretni akarni Istent, mint József Attila, Pilinszky és Endreffy és sokan mások? Vagy a Pártot, mint Zelk és sokan mások? Vagy szenvedni 16 évig a lélek sötét éjszakáját, mint Avilai? Megmérgezi Isten az embert, elveszi az eszét? Nem félek a személyek társításától, mert meg akarom adni a becsületet a teljességre törő embernek, akkor is, ha téved. Akkor is, ha önmagát emészti önmaga által teremtett lényekkel. Remélhetek, hogy fog az én szívem is nyitni még? „Hinni és bízni kellenék, mint az a fázó kis madár, aki sírja, de bírja, ami fáj, aki mégis csupa remény”.

Eljött az este. Csengetnek, tényleg abba kell hagyni. Legalább is mára. Összeszedem a holmimat, hazaindulok. Miklós és Lúcia napja között száll le leghamarabb a sötétség. Kilépek az épület fénylő előcsarnokából és átvágok az utcán a sarok felé. Bemegyek az állványok alá és Megtorpanok. Majdnem ráléptem egy hajléktalanra.

Victor Hugo követőjeként, most hosszú eszmefuttatásba kezdenék a kiválóan ácsolt magyar állványokról, amelyek évtizedeken keresztül dacolnak az idő múlásával, az időjárás viszontagságaival, miközben mögöttük, az épületekkel nem történik semmi. Máskorra hagyom ezt a tanulmányt. Azzal sem foglalkozom, hogy ismertessem a hazai hajléktalanok helyzetét. Az eset túl személyes, nincs helye a hűvös leírás-

nak. Majdnem ráléptem egy hajléktalanra. Itt soha nem feküdt még hajléktalan, nem számítottam rá, de ez nem szolgál mentségemre.

Este fél hét van és a ferencesek templomában megszólal a harang. Felzúg az orgona, bűnbánatra és reményre szólítja fel a híveket, hiszen vége lesz a bűn hatalmának, a rabságnak, közeleg az üdvösség és a szabadság. Szól a harang és egy sarokkal odébb, a divatossá lett Centrál kávéházban értelmiségi emberek beszélnek jelen helyzetünkről, lehetséges megoldásokról. Valamikor a Bazilikában is zúgott a harang és miközben két intellektuel fiatalember vitázott a költői és földi feladatairól, volt egy harmadik is, egy ismeretlen, aki elmagyarázta, hogy mi a szegények és elnyomottak gondolja. Elöttem is feküdt egy ember, de ő nem magyarázott semmit, némán készült az éjszakai alvásra. Hullámpapírját a clochardok nemzetközi mozdulataival hajtotta szét és össze. Ilyet láttam az Alésia metroállomás közelében is, az Avenue du Général Leclerc alatt futó 4-es, gumikerekes vonal meleg szellőzőnyílása közelében. Itt nem volt meleg, a közeli aluljárót már elfoglalhatták sorstársai. Nekem nem volt szükségem magyarázatra, előttem van ez az élet naponta. S ebből a nyomorból születik meg újra és újra apró kis reményem. Nem világforradalomról, nem erőszakos felforgatásról, nem hatalmi rendteremtésről, hanem csupán arról, hogy amíg élek, tenni tudok valamit az elesettekért, a gyengékért, a rászorulókéért. Nem összevissza, hanem átgondolva, egyként kerülve a hebehurgia viselkedést és azt, hogy szélhámosok áldozata legyek. Van szerény, hozzám illő, csak tőlem függő reményem a körülöttem lévő világ megváltására. Naponta tudom megújítani elhatározásomat és munkámat.

Naponkint van módom szembesülni azzal, amit tudok, amit ismerek, mert nem vagyok tudatlan. Odafigyek mindenre, amire lehetőségem és erőm van. A világ csodálatos és minden tévedés kijavítható. Tévedéseink útján is, érzem, hogy előrejutunk. Mi más akarhatnék? A teljes világ nekem megismerhetetlen, de ismeretem darabjaiból épül naponkint az új világom. Nem vagyok vak idealista. Tudom, hogy a rossz jelenlévő valóság. A folyton születő élet, folyton szüli a rosszat is. Az én dolgom az, hogy odaálljak a születő jó és igaz mellé. Ez a dolgom és tenni is tudom.

Két út van. Az egyik a gnózisé. Úgy hívják, hogy mindennapos tanulás. A másik a szereteté, a mindennapos cselekvésé.

Amíg élünk, egyik sem múlik el.

2009. december

HAMVAS BÉLA

SCIENTIA SACRA (RÉSZLET)

A tudat olyan, a zárt élet körébe tartozó mechanizmus, amely természete szerint a májja-világgal, a *mé onnal*, a nemlétezővel kapcsolódik össze. Ezt a világot hívják egy idő óta külső világnak, értve ezen az érzékek természetvilágát, az időben és térben megnyilatkozó sokszerűséget. Az éberség viszont olyan, a nyílt lét körébe tartozó mágikus képesség, amely lénye szerint a valósághoz, az *ontosz onhoz* kapcsolódik; ezt ugyan az utóbbi időben belső világnak hívják, de nem az, ha az érzékek természetvilágától, az időben és térben megnyilatkozó sokszerű ételtől különbözik is.

A helyzet világosan körülbelül ez: a lét teljességéből és nyíltságából kiesett ember Énje lefokozódott; lezárult, kábaságba süllyedt, individuális Énné szűkült; ennek a lefokozott Énnak a lefokozott valóságban lefokozott valóságérzéke van: ez a tudat. A lefokozott valóság az, amit minden őskori hagyomány a Védától Platónig nemlétezőnek nevez. A tudatban szereplő és tevékeny elemek nem valóságok, hanem álmokképek. A tudatban a májja-világ él. Ez a lefokozott lét töredékes, széthulló – ezért sokszerű és egybefoghatatlan.

A reális Én a lét teljességében és nyíltságában él; ennek az éber Énnak reális valóságérzéke van. Ezt jelzi az éberség. Ebben az összefüggésben mindig pszichológiai éberség értendő. Az éberségben szereplő tevékeny elemek valóságok. Léteznek. Platón nyelvén: ideák. Ősképek. Istenek. Mert az éberségben a valóságos világ él. Ez a valóság szellemi. Mert a világ az isteni szellem megnyilatkozása. Ez a reális élet egységes, teljes, nyílt és Egy.

Időszámításunk előtt a hatszáz év körül történt fordulat következtében a helyzet lélektanilag a következő: a lét intenzív érzékenysége lezárult, tudattalanná lett; a sötétség felé megnyíló álmérzékenység pedig alulról felmerült és az éberség helyét elfoglalta. Ez az utóbbi az, amit tudatnak hívnak. Az éberség is, a tudat is érzékenység, mert a lét legmagasabb foka nem a tudás, hanem az érzékenység.

A tudat azonban a nemlétező érzéki világra irányuló, így is mondható: az álmvilágra, a varázslatra, a májja-ra, a káprázatra irányuló érzékenység. Az éberség viszont a létező ideavilágra: a valóságra, a nyílt világra vonatkozó és irányuló érzékenység. A tudat és az éberség között, mint a kettő mértéke és kérdőjele és vizsgálója áll: a májja, a varázslat-világ, az érzéki világ. A tudat a varázslatban gyönyörködik. A gyönyörködést nevezhetik művészetnek, érzéki élvezetnek, becsvágy-nak, tudománynak, mindegy. Akárminek nevezzék is, semmi egyéb, mint a varázslatban való elmerülés. A varázslatban való szándékos elmerülést hívják tudatos-ságnak. Mértéke: a varázslatban lenni életre-halálra.